

SJÆLENS LÆGEMIDLER

Et indre bibliotek

Dansk version i CANON ACTVARIANVS' ånd

Arkivudgave

En gammel tradition fortæller, at der ved indgangen til Ramses II's hellige bibliotek stod skrevet de græske ord:

ψυχῆς ἰατρεῖον

— et lægested for sjælen.

Eller, i en friere og måske smukkere oversættelse:

sjælens lægemidler.

Få formuleringer har med så få ord udtrykt, hvad bøger har betydet for visse civilisationer, og hvad de, mere hemmeligt, altid har betydet for mig.

Bøger er ikke blot beholdere for ord.

De er ikke hylder, hvor kundskaben sidder tavs og venter på en læser.

De er steder for indre forvandling.

Former for åndelig medicin.

Resonansrum for erindringen.

Rum, hvor forskellige tider kan mødes uden at udslette hinanden.

Bøger har altid udøvet en næsten orfisk tiltrækning på mig.

Ethvert bibliotek er i grunden en samtale mellem forskellige regioner af tiden:

den historiske og den mytiske,

den lineære og den cirkulære,

den erindrede og den glemte,

den levende og den døde.

At åbne en bog er at overskride en særlig grænse.

Man træder ind i et område, hvor de døde fortsætter med at tale, og hvor visse tanker overlever deres ophavsmænd med en stædighed, som ingen biologi fuldstændigt kan forklare.

Måske var det derfor, Borges forestillede sig Paradiset som et bibliotek.

Og måske var det derfor, Umberto Eco forstod, at biblioteket ikke blot er et arkiv for viden, men også en mægtig maskine mod glemslen.

De døde fortsætter med at tale, så længe bøgerne forbliver åbne.

Men ethvert bibliotek er også en ufrivillig selvbiografi.

De bøger, vi vælger.

Dem, vi forlader.

Dem, vi genlæser tyve år senere.

Og dem, vi aldrig åbner igen, men som alligevel fortsætter med at leve i vores erindring.

De tegner efterhånden et hemmeligt kort over vores eksistens.

Ingen intellektuel vej er fuldstændig planlagt.

Der findes tilfældige møder.

Uventede lærere.

Bøger, der kommer for tidligt.

Og andre, hvis mening først viser sig, når vi er blevet gamle nok til at forstå dem.

Men måske findes der i biblioteket også noget andet.

Et sted, hvor mennesket ikke blot møder de andre.

Et sted, hvor mennesket møder sig selv.

Og her kommer Søren Kierkegaard ind.

Ikke som én forfatter blandt andre.

Ikke som endnu et navn på en hylde.

Men som den tænker, der stiller det spørgsmål, som et menneske næsten altid forsøger at undgå:

Hvem er du, når ingen anden kan svare i dit sted?

Mennesket fødes ind i omstændigheder, det ikke selv har valgt.

Ingen vælger sin første krop.

Sin familie.

Det århundrede, hvori man bliver født.

De tidlige sår.

De første tab.

De begivenheder, der siden skal sætte sig som spor i karakteren.

Kortene bliver delt ud, før vi bliver spurgt, om vi ønsker at spille.

Men et menneskeliv afgøres ikke kun af de kort, der blev givet.

Det afgøres også af den måde, hvorpå de bliver spillet.

Her begynder friheden.

Ikke den absolutte frihed.

Ikke en frihed uden krop, historie eller nødvendighed.

Men den begrænsede og derfor virkelige frihed hos det menneske, som ikke kan bestemme alt, hvad der sker med det, men som stadig kan blive stillet over for spørgsmålet:

Hvad vil du gøre med det, der er sket med dig?

Mellem tilfældighed og nødvendighed åbner der sig et rum.

Dette rum er frihedens sted.

Men friheden kommer ikke alene.

Den bringer muligheden med sig.

Og muligheden er tvetydig.

Den kan åbne verden.

Men den kan også få verden til at svimle.

Kierkegaard så måske klarere end de fleste, at menneskets storhed og menneskets angst vokser fra samme rod.

Dyret kan frygte.

Mennesket kan forestille sig.

Dyret reagerer på en fare.

Mennesket kan lide under en fare, der endnu ikke eksisterer.

Det kan forestille sig fremtider, der aldrig kommer.

Det kan miste noget i tanken, længe før det mister det i virkeligheden.

Det kan stå foran muligheder, der endnu er åbne, og allerede føle sig knust af dem.

Og derfor:

ANGST ER FRIHEDENS SVIMLEN

Friheden ser ned i sin egen mulighed.

Og det er ikke altid et behageligt syn.

For hvis jeg kan vælge, kan jeg også vælge forkert.

Hvis jeg kan handle, kan jeg også fejle.

Hvis jeg kan elske, kan jeg også svigte.

Hvis jeg kan sige ja, kan jeg også sige nej.

Hvis jeg kan blive én, kan jeg også blive en anden.

Muligheden åbner fremtiden.

Men i samme bevægelse åbner den også afgrunden.

Angst er derfor ikke blot frygt.

Frygten har som regel en genstand.

Jeg frygter sygdommen.

Ulykken.

Tabet.

Døden.

Angsten kan derimod opstå netop dér, hvor genstanden ikke kan bestemmes.

Noget kan ske.

Jeg kan gøre noget.

Jeg kan blive noget.

Jeg kan miste noget.

Men jeg ved endnu ikke hvad.

Angsten er ikke altid beskeden om en konkret katastrofe.

Den kan være bevidstheden om, at tilværelsen ikke på forhånd er lukket.

Og derfor står friheden og angsten så tæt på hinanden.

En fuldstændig forudbestemt verden ville måske være mindre angstfuld.

Men den ville også være mindre fri.

Mennesket ønsker undertiden begge dele:

at være frit

og samtidig være fritaget for den usikkerhed, som friheden medfører.

Det ønsker mulighederne,

men ikke risikoen.

Valget,

men ikke ansvaret.

Kærligheden,

men ikke muligheden for tabet.

Eksistensen,
men ikke døden.

Her begynder en af menneskets dybeste modsætninger.

At vælge er ikke blot at udvælge noget blandt flere muligheder.

Valget former også den, der vælger.

At vælge er ikke blot at vælge noget; det er også at vælge sig selv.

Når mennesket vælger, bliver valget en del af dets historie.

Nogle valg kan omgøres.

Andre kan ikke.

Nogle forsvinder næsten uden spor.

Andre bliver indskrevet i biografien og kan aldrig fuldstændigt slettes.

Derfor er valget ikke en teknisk operation.

Det er eksistentielt.

Jeg vælger ikke kun mellem muligheder.

Jeg bliver gennem mine valg.

Og netop her bliver Kierkegaards såkaldte eksistenssfærer afgørende.

Det æstetiske menneske lever først og fremmest i umiddelbarheden.

Det søger oplevelsen.

Nydelsen.

Forførelsen.

Nyheden.

Det interessante.

Det vil gerne holde mulighederne åbne.

For enhver virkelig beslutning lukker også andre muligheder.

Det æstetiske menneske frygter derfor undertiden valget, fordi valget indfører kontinuitet.

Det binder i morgen til i dag.

Men ingen kan leve uendeligt i ren mulighed.

For den, der nægter at vælge for ikke at miste noget, opdager måske en dag, at selve ikke-valget også var et valg.

Og at tiden valgte i hans sted.

Det etiske opstår, når mennesket begynder at tage sit eget liv på sig.

Ikke som et øjeblik.

Men som en sammenhæng.

Her kommer ansvar ind.

Løftet.

Troskaben.

Pligten.

Den anden.

Fremtiden.

Det etiske menneske spørger ikke kun:

Hvad har jeg lyst til?

Det spørger også:

Hvad skylder jeg?

Hvem ønsker jeg at være?

Hvilke konsekvenser har min handling for den anden?

Dermed opstår en mere krævende frihed.

For friheden bliver ikke blot retten til at vælge.

Den bliver ansvaret for det valgte.

Og så kommer det religiøse.

Her bliver Kierkegaard farlig.

For religionen er hos ham ikke blot en samling læresætninger.

Den bliver et forhold.

Et forhold mellem den enkelte og det absolutte.

Og dette forhold kan ikke altid reduceres til det, der kan forklares over for alle.

Her begynder Frygt og Bæven.

Her begynder Abraham.

Og her opstår et spørgsmål, der bør forblive åbent:

Hvad sker der, når den enkeltes bevidsthed mener at høre et absolut krav, som strider imod det, fællesskabet anser for universelt moralsk?

Dette spørgsmål er farligt.

Det skal være farligt.

For det kan misbruges.

Ethvert menneske kunne ellers sige:

Jeg har hørt en højere stemme.

Min private overbevisning står over moralen.

Mine handlinger behøver ikke kunne begrundes over for andre.

Men det er netop ikke så enkelt.

Kierkegaards Abraham er ikke en model for moralsk selvtilstrækkelighed.

Han er en skikkelse for paradokset.

For tavsheden.

For den situation, hvor den enkelte ikke længere kan oversætte sin erfaring til det almene.

Det er netop derfor, Abraham fremkalder frygt og bæven.

Hvis situationen var let at forklare, ville der ikke være noget paradoks.

Her står den Enkelte frem.

Udtrykket må ikke reduceres til almindelig individualisme.

Den Enkelte er ikke den selvoptagede person, der siger:

jeg gør, hvad jeg vil.

Den Enkelte er mennesket, der ikke længere kan skjule sit ansvar i mængden.

Mængden siger:

sådan gør alle.

Den Enkelte må spørge:

men hvad gør jeg?

Mængden siger:

ingen kunne have handlet anderledes.

Den Enkelte spørger:

er det også sandt om mig?

Mængden fordeler ansvaret, indtil ingen længere synes ansvarlig.

Den Enkelte samler det igen.
Ikke hele verdens ansvar.
Men sit eget.

Ingen kan eksistere i mit sted.

Ingen kan dø i mit sted.
Ingen kan elske i mit sted.
Ingen kan vælge i mit sted.
Ingen kan tro i mit sted.
Ingen kan blive mig for mig.
Det er ensomt.
Men det er ikke nødvendigvis ensomhed.

Biblioteket får derfor i den danske version en anden betydning.
Det er ikke kun stedet, hvor de døde taler.
Det bliver stedet, hvor mennesket ikke længere kan flygte fra den stemme, der spørger:
Hvad gør du selv med dit liv?
En bog kan forklare verden.
Men en stor bog kan også fratage os en undskyldning.
Når vi har genkendt os selv i en anden, kan vi ikke længere sige:
jeg vidste ikke, at dette fandtes i mennesket.
Efter Dostojevskij bliver det vanskeligere at påstå, at vi ikke kendte selvbedraget.
Efter Shakespeare bliver jalousien sværere at kalde fremmed.
Efter Augustin bliver erindringens labyrint sværere at overse.
Efter Kierkegaard bliver det vanskeligere at tro, at et menneske kan skjule sig uendeligt i mængden uden
at miste noget af sig selv.

Men eksistensen er ikke kun valg.
Den er også skyld.
Hvis mennesket var fuldstændigt determineret, kunne skyld i egentlig forstand næsten ikke eksistere.
En maskine føler ingen skyld.
En refleks angrer ikke.

Men mennesket kan vende tilbage til sin handling og sige:

Det var mig.

Denne lille sætning kan være frygtelig.

Den kan også være begyndelsen på ansvar.

Skyld er derfor tvetydig.

Der findes en skyld, der åbner mennesket for sandheden.

Og en skyld, der lukker mennesket inde.

Den første siger:

jeg gjorde noget, og jeg må forholde mig til det.

Den anden siger:

jeg er intet andet end det værste, jeg har gjort.

Den første kan føre til ansvar.

Den anden kan føre til fortvivlelse.

Psykiatrien kender denne forskel.

Den depressive patient kan opleve skyld i en proportion, der ikke længere svarer til virkeligheden.

Små fejl bliver forbrydelser.

Fortidens ubetydelige forsømmelser bliver moralske katastrofer.

Mennesket bliver anklager, dommer og bøddel over for sig selv.

Her må klinikken beskytte mennesket mod den patologiske forvrængning af skyld.

Men Kierkegaard taler om noget andet, når han taler om fortvivlelse.

DEPRESSION ER IKKE DET SAMME SOM FORTVIVLELSE

Depression er en klinisk tilstand.

Den kan ændre energien.

Søvnen.

Appetitten.

Koncentrationen.

Kroppens tempo.

Motivationen.

Selvverdet.

Og frem for alt erfaringen af fremtiden.

Fremtiden mister sin tiltrækning.

Den kan blive tom.

Lukket.

Næsten allerede tabt.

Fortvivlelse hos Kierkegaard er noget andet.

Den hører til selve selvets forhold til sig selv.

I Sygdommen til Døden bliver selvet ikke tænkt som en simpel ting, men som et forhold, der forholder sig til sig selv.

Derfor kan mennesket være fortvivlet uden nødvendigvis at vide det.

Fortvivlelse kan ligge skjult under succes.

Under aktivitet.

Under social anerkendelse.

Under et tilsyneladende tilfredsstillende liv.

Mennesket kan have alt det, som verden kalder godt,

og alligevel ikke ville være sig selv.

Eller det kan desperat ville være sig selv på en måde, der nægter enhver afhængighed.

Fortvivlelsen er således ikke blot sorg.

Den er et brud i selvforholdet.

Depressionen kan formørke fremtiden.

Fortvivlelsen angår selve forholdet, hvori mennesket står til sig selv.

De to kan mødes.

Men de må ikke forveksles.

Et menneske med depression er ikke nødvendigvis eksistentielt fortvivlet i Kierkegaards betydning.

Et menneske i Kierkegaards fortvivlelse behøver ikke være klinisk deprimeret.

Denne skelnen er afgørende.

Ellers gør man filosofi til diagnose.

Eller diagnose til metafysik.

Begge dele er fejltagelser.

Men netop fordi de ikke er identiske, kan de belyse hinanden.

Psykiatrien kan spørge:

Hvad er der sket med dette menneskes mulighed for at handle, håbe og erfare fremtiden?

Kierkegaard kan spørge:

Hvad er der sket med dette menneskes forhold til sig selv?

Og begge kan spørge:

Hvordan kan et menneske igen bebo sit eget liv?

Her vender vi tilbage til psykopatologien.

Psykisk sygdom er ikke blot en samling symptomer.

Den kan ændre selve måden, hvorpå mennesket befinder sig i verden.

Depressionen forandrer fremtiden.

Manien forandrer det muliges målestok.

Psykosen ændrer selve realitetens status.

Tvang kan gøre friheden til ritual.

Angsten kan gøre muligheden til trussel.

Impulsiviteten kan næsten udlette afstanden mellem ønske og handling.

Psykisk lidelse fremstår derfor ikke alene som en klinisk hændelse.

Den kan være:

et antropologisk brud.

Den moderne nosografi kan klassificere disse fænomener med stor præcision.

Men at klassificere er ikke det samme som at forstå.

En diagnose kan fortælle os, hvad et syndrom hedder.

Den fortæller ikke nødvendigvis, hvad der sker med menneskets frihed, når dets verden bliver så snæver, at den næsten ikke længere kan beboes.

Derfor bevarer forestillingen om psykiatri som en slags frihedens patologi sin kraft.

Og her kommer angsten igen.

For blandt alle psykiske fænomener står angsten særlig tæt på muligheden.

Man kan blive angst for en bestemt ting.

Men man kan også blive angst for livet selv som mulighed.

For valget.

For kærligheden.

For faderskabet.

For tabet.

For den vej, man kunne have fulgt.

For det liv, man ikke levede.

For den person, man endnu kunne blive.

Kierkegaard hjælper os med at se, at angsten derfor ikke altid er et fremmedlegeme, som blot skal fjernes.

Nogle former for patologisk angst kræver naturligvis behandling.

De kan lamme.

Indskrænke.

Ødelægge søvn, relationer og mulighed for handling.

Men den eksistentielle angst kan ikke ganske enkelt medicineres ud af menneskelivet.

For hvis alle muligheder virkelig betyder noget, kan de ikke samtidig være helt uden angst.

Et menneske uden enhver angst ville måske være et menneske uden erfaring af mulighedens alvor.

Muligheden er vidunderlig.

Men den er også ubarmhjertig.

Så længe noget er muligt, er det endnu ikke besluttet.

Og det betyder, at jeg stadig kan miste det.

Fortiden kan gøre ondt, men den er afsluttet.

Muligheden er åben.

Og derfor kan den både håbes og frygtes.

Dette gør mennesket til et fremtidsvæsen.

Vi lever ikke kun i det, der er.

Vi lever også i det, der kunne blive.

Og meget af vores lidelse opstår netop dér:

mellem virkelighed og mulighed.

Mellem den, jeg er,

og den, jeg kunne have været.

Mellem det liv, jeg lever,

og det liv, jeg forestillede mig.

Mellem det menneske, jeg elsker,

og frygten for at miste det.

Her får valget sin alvor.

For ethvert valg reducerer antallet af muligheder.

At vælge én vej er at forlade andre.

At elske én person er også at acceptere alle de liv, man dermed ikke lever.

At få et barn er at lade den tidligere frihed forsvinde og samtidig opdage en ny.

At skrive en bog er at vælge mellem tusind mulige bøger.

At tro er at give afkald på visse former for sikkerhed.

At leve er gradvist at se muligheder blive til virkelighed — og virkelighed blive til fortid.

Der findes derfor en sorg i ethvert alvorligt valg.

Ikke fordi valget nødvendigvis er forkert.

Men fordi valg betyder endelighed.

Det valgte bliver virkeligt.

Det ikke-valgte bliver mulighedens spøgelse.

Måske er dette en af vor tids store vanskeligheder.

Vi lever i en kultur, der helst vil bevare alle muligheder åbne.

Arbejde.

Kærlighed.

Geografi.

Identitet.

Forbrug.

Sociale relationer.

Oplevelser.

Vi bliver fortalt, at muligheder er frihed.

Og ofte er de det.

Men et overskud af muligheder kan også forhindre valget.

Mennesket kan blive så optaget af alle de liv, det kunne leve, at det næsten ophører med at leve det liv, der faktisk er dets eget.

Det æstetiske bliver da ikke længere blot en kierkegaardsk kategori.

Det bliver en hel kulturform.

Det næste billede.

Den næste rejse.

Den næste relation.

Den næste forbedring.

Den næste version af mig selv.

Alt kan potentielt erstattes.

Og derfor kan intet fuldstændigt få lov til at blive.

Her bliver fortvivlelsen overraskende moderne.

For måske findes der en form for fortvivlelse i hele tiden at skulle blive en anden.

Aldrig at være tilstrækkelig som den, man er.

At betragte sig selv som et permanent forbedringsprojekt.

At optimere kroppen.

Karrieren.

Synligheden.

Produktiviteten.

Netværket.

Fritiden.

Søvnkvaliteten.

Ansigtet.

Aldringen.

Selv spontaniteten bliver til en præstation.

Det moderne menneske bliver på én gang projektleder og produkt i sit eget liv.

Og måske lyder den skjulte kommando:

Bliv dig selv — men først når du er blevet bedre.

Dette er en mærkelig form for ufrihed.

Den taler frihedens sprog.

Kierkegaard ville sandsynligvis genkende noget af dette i Mængden.

Mængden behøver ikke længere stå samlet på en plads.

Den kan være digital.

Usynlig.

Permanent nærværende.

Den fortæller os, hvad andre gør.

Hvordan andre ser ud.

Hvor de rejser.

Hvem de elsker.

Hvor lykkelige de er.

Hvad de har opnået.

Vi kan måle os selv imod tusinder af mennesker på én dag.

Og i denne endeløse sammenligning kan den Enkelte langsomt forsvinde.

Ikke fordi han bliver tvunget.

Men fordi han bestandigt ser sig selv gennem de andres blik.

Mængden kan beskytte mennesket mod ensomheden.

Men den kan også beskytte mennesket mod mødet med sig selv.

Mængden kan beskytte mig mod ensomheden, men den kan også beskytte mig mod mig selv.

Derfor er den Enkelte ikke et socialt program.

Det er en eksistentiel opgave.

Jeg skal ikke ophøre med at være sammen med andre.

Jeg skal ophøre med at bruge de andre som erstatning for mit eget ansvar.

At blive den Enkelte betyder ikke:

jeg behøver ingen.

Det betyder:

ingen anden kan overtage min eksistens.

Jeg er afhængig af andre.

Men jeg kan ikke delegere mit liv til dem.

Jeg er formet af historie.

Men jeg er ikke kun historie.

Jeg er begrænset af kroppen.

Men kroppen svarer ikke alene på spørgsmålet om, hvem jeg er.

Jeg tilhører fællesskaber.

Men fællesskabet kan ikke gøre mit valg for mig.

Og her bliver troen relevant.

Ikke som sikkerhed.

Ikke som besiddelse af svar.

Ikke som fravær af tvivl.

Troen hos Kierkegaard er langt mere urolig.

Den befinder sig nær paradokset.

Nær risikoen.

Nær det sted, hvor forstanden ikke længere kan give alle garantier.

Hvis troen kunne bevises med samme nødvendighed som en geometrisk sætning, ville den ikke længere være tro.

Den ville være viden.

Troen begynder netop dér, hvor mennesket ikke får den garanti, det ønsker.

Derfor kan troen ikke udrydde angsten fuldstændigt.

Den kan heller ikke gøre eksistensen sikker.

Den ændrer forholdet til usikkerheden.

Dette gør Frygt og Bæven så foruroligende.

Abraham ved ikke bare noget.

Han handler.

Og det etiske problem bliver næsten uudholdeligt.

For hvad sker der, hvis et menneske tror, at det absolutte kræver noget, som det universelle forbyder?

Hvordan skelner man tro fra fanatisme?

Åbenbaring fra vildfarelse?

Kald fra selvbedrag?

Lydighed fra destruktivitet?

Disse spørgsmål bliver endnu skarpere for psykiatrien.

For klinikerne møder mennesker, der oplever stemmer som absolutte befalinger.

Mennesker, der mener sig udvalgt.

Mennesker, hvis religiøse erfaring er sammenflettet med psykose.

Her må Frygt og Bæven læses med stor præcision.

Kierkegaards paradoks kan aldrig fungere som klinisk legitimation for enhver oplevet absolut befaling.

Den subjektive sikkerhed er ikke i sig selv bevis på sandhed.

Det er netop derfor, Abraham er så vanskelig.

Han kan ikke gøres til en simpel regel.

Måske ligger en af de afgørende forskelle mellem tro og fanatisme netop her:

Fanatikeren ophæver tvivlen.

Troen kan eksistere sammen med frygt og bæven.

Fanatikeren gør sig selv sikker.

Den troende kan blive stående foran det uudgrundelige.

Fanatikeren vil gøre sin private overbevisning universel.

Den Enkelte hos Kierkegaard står derimod i et forhold, som netop ikke uden videre kan gøres til lov for alle.

Dette fører tilbage til skyld.

For efter valget kommer ansvaret.

Og efter ansvaret kan skyld komme.

Men skyldens mening afhænger af, hvad mennesket gør med den.

Skylden kan blive et fængsel.

Eller en åbning mod sandheden.

Den kan blive selvhad.

Eller ansvar.

Den kan blive gentagelse af fortiden.

Eller begyndelsen på et andet forhold til fremtiden.

Psykiatrisk behandling må undertiden hjælpe mennesket med at reducere en patologisk skyld, der er blevet monstrøst større end den faktiske handling.

Men eksistentielt kan ingen terapi tage alt ansvar fra mennesket uden samtidig at tage noget af dets frihed.

Dette er en vanskelig balance.

At forklare er ikke at frikende.

At forstå er ikke at dømme.

At behandle er ikke at ophæve personens ansvar.

Men at holde fast i ansvar er heller ikke at ignorere sygdommens begrænsning af friheden.

Her mødes klinikken og filosofien.

Ikke i et svar.

Men i et problem.

Og hvad bliver der da tilbage?

Muligheden.

Friheden.

Angsten.

Valget.

Skylden.

Fortvivlelsen.

Troen.

Den Enkelte.

Ikke som en trappe, hvor hvert trin forlades for altid.

Mere som forskellige rum i den samme eksistens.

Vi kan være æstetiske om morgenen og etiske om aftenen.

Modige i ét forhold og fortvivlede i et andet.

Troende og tvivlende i samme time.

Mennesket er ikke et system.

Det er en historie under tilblivelse.

Måske ligger her også betydningen af Eudemoniapsyche.

Aristoteles spurgte efter det gode liv.

Kierkegaard gør spørgsmålet vanskeligere.

For hvad betyder et godt liv, hvis et menneske kan lykkes udadtil og alligevel miste sig selv?

Hvis lykke bliver den eneste målestok, kan mennesket begynde at flygte fra alt, der gør ondt.

Men et liv uden enhver smerte er ikke nødvendigvis et sandt liv.

Og lidelse er naturligvis heller ikke i sig selv en dyd.

Man skal ikke romantisere depression.
Ikke helliggøre angst.
Ikke gøre traume til moralsk overlegenhed.

Ikke gøre fortvivlelse smuk.

Men man må spørge:

Kan et menneskeliv vurderes alene efter mængden af behag?

Kierkegaard ville svare nej.

Eksistensen kræver noget mere.

At blive sig selv.

Men dette „selv” er ikke en lille privat ejendom.

Det skabes i forhold.

Til andre.

Til verden.

Til historien.

Og, for Kierkegaard, i sidste instans til Gud.

Derfor er den Enkelte ikke selvtilstrækkelig.

Det paradoksale er snarere:

jo mere mennesket bliver sig selv, desto mere opdager det, at det ikke har skabt sig selv fra intet.

Det modtager livet.

Men må selv leve det.

Modtager muligheder.

Men må vælge.

Modtager kærlighed.

Men må svare på den.

Modtager tiden.

Men kan ikke standse den.

Her vender biblioteket tilbage.

Hvad kan en bog gøre over for alt dette?

Den kan ikke vælge for os.

Den kan ikke dø for os.

Den kan ikke elske i vores sted.

Den kan ikke tage skylden fra os.

Den kan ikke garantere troen.

Den kan ikke fjerne angsten.

Men den kan føre os til det sted, hvor spørgsmålet igen bliver hørbart.

Derfor:

**BØGERNE BEFRIER OS IKKE FRA VALGET.
DE FØRER OS TILBAGE TIL DET STED,
HVOR INGEN ANDEN KAN VÆLGE FOR OS.**

Måske er dette deres dybeste terapeutiske kraft.

Ikke at give os svar på alt.

Men at forhindre os i at leve, som om spørgsmålene ikke fandtes.

At minde os om, at andre før os har elsket.

Valgt.

Fortruddt.

Syndet.

Tilgivet.

Fortvivlet.

Troet.

Tvunget sig gennem angsten.

Stået alene.

Og fundet andre netop dér.

Bøgerne minder os om, at mennesket ikke er det første menneske.

Ingen angst er helt uden genealogi.

Ingen skyld fuldstændig uden forhistorie.

Ingen fortvivlelse totalt uden genklang.

Ingen tro uden forgængere.

Men biblioteket kan heller ikke gøre os til medlemmer af en anonym menneskemasse.

Tværtimod.

Den store bog siger måske:

Andre har været her.

Men nu er det dig, der står her.

Andre har stillet spørgsmålet.

Men svaret kan ikke gives af dem i dit sted.

Og således vender vi tilbage til begyndelsen:

ψυχῆς ἰατρεῖον.

Sjælens lægested.

Ikke fordi bøger helbreder os for eksistensen.

Eksistensen er ikke en sygdom.

Ikke fordi de fjerner angsten.

Ikke fordi de gør valget unødvendigt.

Ikke fordi de befrier os for skyld.

Ikke fordi de garanterer tro.

Men fordi de nogle gange lærer os at blive i spørgsmålet længe nok til, at vi ikke længere kan skjule os for os selv.

Muligheden åbner friheden.

Friheden føder angsten.

Angsten gør valget alvorligt.

Valget skaber ansvar.

Ansaret gør skylden mulig.

Fortvivlelsen viser bruddet i selvets forhold til sig selv.

Troen åbner det, forstanden ikke kan garantere.

Og den Enkelte står til sidst foran sit eget liv.

Alene —

men ikke nødvendigvis ensom.

For bag ham står de døde.

Bøgerne.

Stemmerne.

De andre, som allerede har stået foran deres egen afgrund.

Men ingen af dem kan tage det sidste skridt for ham.

Det er hans.

Og derfor bør det sidste spørgsmål måske ikke være:

Er jeg lykkelig?

Ikke engang:

Har jeg valgt rigtigt?

Men noget vanskeligere:

HVEM BLIVER JEG GENNEM DET, JEG VÆLGER?